

<https://doi.org/10.53656/his2023-3-4-ros>

*View Over the Balkan Peninsula
Поглед над Балканите*

РОЗОВОМАСЛЕНАТА ИНДУСТРИЯ В БЪЛГАРИЯ ПРЕЗ ПЕРИОДА ОТ НАЧАЛОТО НА ГОЛЯМАТА ДЕПРЕСИЯ ДО НАЧАЛОТО НА ВТОРАТА СВЕТОВНА ВОЙНА

Радослав Петков

*Исторически музей „Искра“ – Казанлък
Университет за национално и световно стопанство – София*

Abstract. The article aims to make a critical analysis of the changes in the Bulgarian rose production and essential oil industry in the period from the beginning of the Great Depression to the end of the 1930s. During the above mentioned years, there was a profound change in political, economic and social development of the world, which in turn was reflected in the development of Bulgaria and Bulgarian society. The article analyzes at a micro level the problems of the Bulgarian rose oil industry related to the drastic changes in this sector. The Great Depression caused a crisis in rose production and in the oil industry. The government made attempts at limiting the areas occupied by oil rose plantations which were not particularly successful.

Keywords: rose oil; Great Depression; essential oil industry; rose oil industry

Въведение

Благоприятното географско разположение на България нарежда страната ни сред малкото европейски държави с голямо разнообразие в отглеждането на етеричномаслени култури. Розопроизводството е отрасъл в българското стопанство с богати традиции и относително устойчиви параметри в българския експорт през десетилетията. Заради изключителни си качества българското розово масло и производните му продукти заемат водещо място в световния стокооборот на суровини от сферата на лукса (Topalov & Irinchev 1967; Zarev 1996; Penchev 2005; Marinov 2014).

Навлизането на маслодайната роза в стопанския живот на населението в Османската империя дава възможност да се развие пазарно ориентирано производство, което допринася за стопанския и културния просперитет на регионите, специализирани в розопроизводството. Отличната симбиоза между климат, почвени структури на Розовата долина¹ и производствен опит на хората логично

довежда до развитието на земеделската култура като основен поминък в региона. То, от своя страна, стимулира развитието на други производства и занаяти сред населението в Долината.

През първите години след Освобождението на България (1878 г.) ситуацията с българското розопроизводство е динамична и нееднозначна. В някои места на Розовата долина Освобождението довежда до ограничен растеж, в други – до упадък. През „източнорумелийския“ период (1879 – 1885) в развитието на розопроизводството се наблюдава значителна несигурност. След Съединението през 1885 г. ситуацията в българското розопроизводство дава основание на някои автори да отчитат „втора голяма вълна“ до „пика на всички времена“ през 1906 г.² През първото десетилетие на XX в. до началото на Първата световна война българското розопроизводство изживява своя икономически връх през т.нар. „тлъсти години“ (Marinov 2014, pp. 218 – 220).

Целта на настоящата статия е да се направи критичен анализ на промените в сферата на българското розопроизводство и етеричномаслената индустрия през периода от началото на Голямата депресия до края на 30-те години на XX в. За постигане на по-точен анализ на бранша и развитието му по време на възникналата дълбока и всеобхватна икономическа криза е необходимо да се разгледа малко по-широк хронологичен период, който обхваща времето от второто десетилетие на XX в. до началото на Втората световна война. През посочените години се осъществява промяна в политическото, икономическото и социално-общественото развитие на света, което, от своя страна, се отразява и върху развитието на България и българското общество. Статията анализира на микро ниво проблемите на българската розовомаслена индустрия, свързани с драстичните промени в бранша.

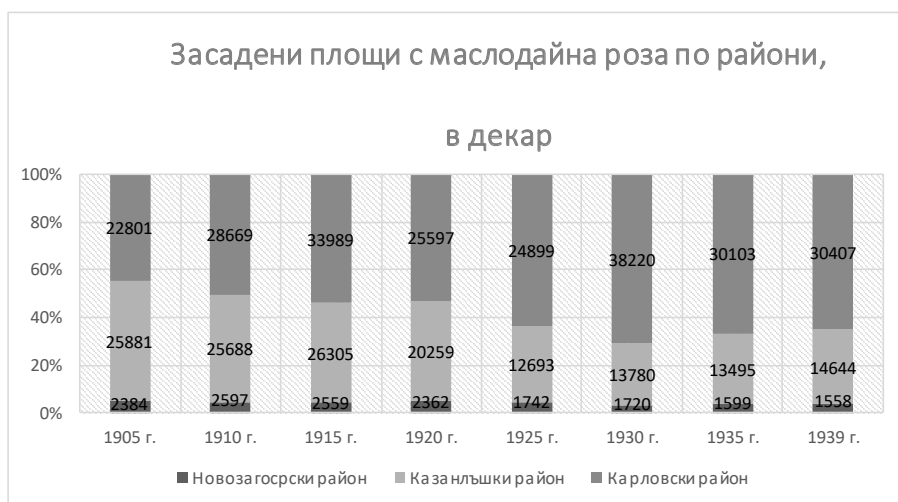
Изложение

В началото на 20-те години на XX в. българското общество се намира в дълбока политическа, икономическа и социална криза. Производството е силно намалено, разорени са селското стопанство, промишлеността, търговията, кредитът, държавните финанси. Трите войни се отразяват изключително тежко върху човешкия капитал на страната. Началото на икономическата стабилизация в България е придружено от редица конфликти, доближаващи измерения на гражданска война (две въстания през 1923 г., извънредно законодателство през 1924 г., атентат през 1925 г.) (Penchev 2009, p. 61).

Последиците от военновременните години засягат розопроизводството главно по отношение на засетите площи с розови насаждения и добива на розов цвят от тях, годишния обем на розово масло, движението на изкупните цени, доходите за производителите, кредитирането, пласирането на вътрешния и международния пазар. Всичко това довежда до драстичното свиване на бранша (Veleva 2016). Тази реалност добре е описана от народния представител К. Н. Караваневски,

който казва: „за голямо наше съжаление, необикновената любов, с която бедното ни крайбалканско население отглеждаше розите допреди грандиозната катастрофална война, започна бързо да се губи и да се превръща едва ли не в грозяща производство ни ненавист. Тоя печален факт се много лесно обяснява: здравето ни мъжко население, годно за доброкачествена и спорна работа, беше повикано на световното опустошение при фронта, дето с години губи своите жизнени млади сили в безполезна пуста работа, а с розопроизводството останаха да се занимават слаби, дори хилави жени, деца и старци, негодни за тая тежка работа, която искаше от тях дълбоко и навременно отваряне и зариване: не можеше да дава редовно оране поради липсата на добитък, който беше реквизиран; никакво торене не ставаше; градините тънеха в буренаци; за ново засяване и дума не ставаше – още повече че розовото масло се не търсеше сега, пред голямата нужда от храни и тютюни“. По отношение на търговията авторът описва ситуацията по следния начин: „не можем да изнесем и малкото златен плод, пазаря на когото се намираще в ръцете на нашите тогавашни противници – Америка, Франция, Англия и Италия. Последното обстоятелство принуди розопроизводителите да започнат отглеждането на тютюн, зеленчук и други някои земепроизводства, които трябваше да гарантират съществуването на семействата им, макар и срещу много голям труд“ (Karavanevski 1923, pp. 67 – 70).

Според голяма част от изследователите на бранша до 1925 г. намаляването на розовите насаждения е двукратно спрямо предвоенните години. Фигура № 1 дава

Фигура 1. Динамика в разпределението на площите в Новозагорски, Казанлъшки и Карловски район, засадени с маслодайна роза (1905 – 1939)

Източник: Zarev 1996, p. 47

представа за динамиката в разпределението на площите в Новозагорски, Казанлъшки и Карловски район, засадени с маслодайна роза (1905 – 1939).

Независимо от отрицателната тенденция и при влиянието на известни фактори дейността в бранша продължава. Тя се развива в 10 околии, от които Карлово и Казанлък са водещи. С производство и търговия на розово масло се занимават редица фирми: „Ботю Папазоглу и Ко.“; „Христо Христов“; „Бончев и Кидов“; „Минчев и Кечеджиев“; „Ененски, Герданов и Ко.“; „Петко Ив. Орозов и син“; „Розова банка“; „Индустириално“ АД; „Шипков и Ко.“; Българска земеделска банка и др.

Розовомаслената индустрия е свързана и с държавната политика за насърчаване на промишлеността. Приетите до войните три закона за насърчаване на индустриалното производство определят нейното съдържание и насоки. От техните постановления става ясно, че българският политически елит все още не е отворен към капиталистическия начин на мислене и действие. Изключително силни продължават да са еснафските представи за икономиката от епохата на Възраждането, които след Освобождението се изразяват във водената от държавата политика на покровителстване на индустриалното производство. След края на Първата световна война българското индустриално производство продължава да се намира под опеката на Закона за насърчаване на индустрията от 1909 г. През 1928 г. приетият нов закон не променя съществено този режим, в който розоварната индустрия не е сред привилегированите индустрии (Dimitrov 2016).

Със Закона за насърчаване на индустрията от 1909 г. постепенно се увеличава броят на по-едрият индустриални заведения в този отрасъл. За сравнение, през 1909 г. индустриалните предприятия са 3, а през 1931 г. нарастват 10 пъти, като достигат 32. Делът им в преработката на розов цвят от 8,7 % през 1909 г. нараства на 47,7 % през 1931 г. Пикът от 62,6 % се осъществява през 1933 г., но трябва да се има предвид, че рязкото намаляване на розовите насаждения ги редуцира почти два пъти спрямо предвоенните години. Очевидно нарастването не е функция от увеличаване на площите с розови насаждения. Във времето на икономическата криза от 1929 – 1934 г. те остават постоянна величина от общата обработваема земя (0,18%). Нарастването се дължи на увеличаването на добивите от единица площ (Dimitrov 2016, pp. 269 – 271).

Развитието на кооперативния сектор⁴ също следва отрицателните тенденции в бранша. За да подобри насоките на развитие, държавата предприема редица законодателни и защитни мерки. Особено важен е приетият през 1922 г. Закон за подпомагане на розопроизводство, в който по-късно са внесени изменения, като се създава фонд за подпомагане на този отрасъл. В същата насока е и постановлението на Министерския съвет от 1934 г., с което се определя изкупната цена на розовия цвят на 5 лв. Друга важна защитна мярка е ограничаването на чуждата конкуренция. За целта през 1925 г. розови

Фигура 2. Движение на засетите площи с розови насаждения през периода на Голямата депресия

Източник: Статистически годишник на Царство България.
Година XXX, София, 1938, с. 246 – 247³

храсти, резници със или без корени и розови калеми за присаждане попадат в забранителния списък за износ от страната. Съдействие се оказва за кредитирането на розопроизводителните кооперации, като голяма част от финансирането се извършва от бюджета на Земеделското министерство (Veleva 2016, pp. 246 – 247).

Един от най-съществените приноси на Министерството на земеделието и държавните имоти е в координацията на подведомствените му агрономства за подпомагане на стопаните при организацията и реорганизацията на тяхното розопроизводство.

От началото на XX в. започват да се полагат целенасочени усилия за модернизирание на розопроизводството и за ограничаване на фалшификациите⁵ на розово масло. С основаването на Опитното поле в Казанлък през 1907 г. от Константин Малков (1873 – 1908) се слага началото на научноизследователската работа с маслодайна роза, лавандула, мента и други етеричномаслени култури. Непосредствено след смъртта му, през 1908 г. Опитното поле обаче е закрито (Georgiev et al. 1933, p. 5; Marinov 2014, p. 92). Едва през 1924 г. със заповед № 5066 от 27 март на Министъра на земеделието и държавните имоти за ръководител на полето е назначен Константин Георгиев, на когото се възлага да организира дейността на Държавното агрономство в град Казанлък.

Контролът на дейностите в Опитното поле се ръководи от инж. Христо Савов. Дестилирането на розовия цвят и материала от етеричните култури се ръководи от Мария Стефанова – началник на химическия отдел при Земеделската опитна и контролна станция в София. Към щата на Опитното поле са назначени и двама постоянни работници (Savov & Georgiev 1927, p. 4).

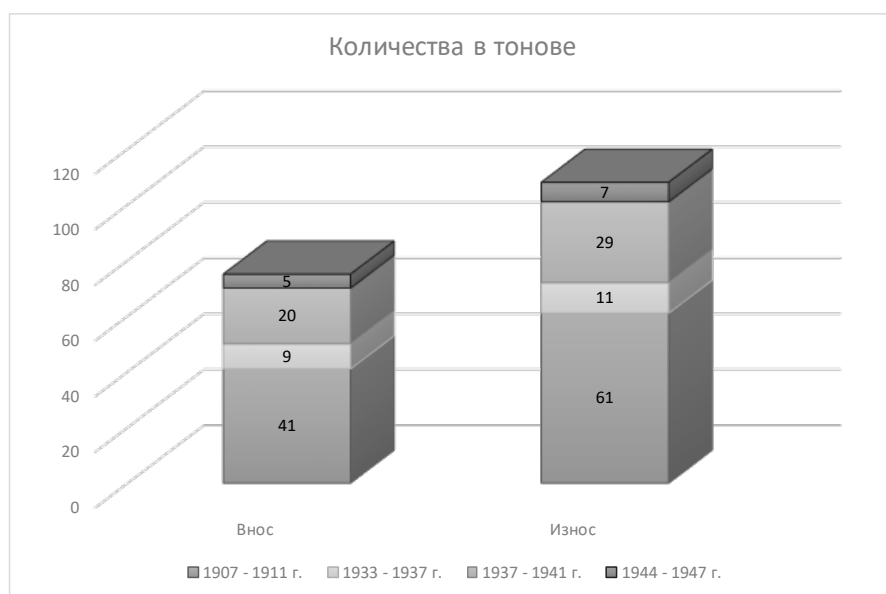
През 1920 г. благодарение на направените по-рано изследвания от вече покойния агроном Константин Малков, се внася лавандула от Франция. Отглеждането ѝ се разпространява масово в Казанлъшко, Старозагорско, Пловдивско, Бургаско, Варненско, Шуменско, Монтанско, Великотърновско и в някои части на Смолянско, като достига до 100 – 120 хил. дка⁶ (Marinov 2014, p. 131).

По данни на М. Атанасова-Спасова появата на други етеричномаслени растения⁷ в стопанския живот на българския производител е заради нуждата от приспособяване на утвърдените на пазара фирми от зараждащата се икономическа криза. Точно този факт насърчава една част от производителите да заложат на друг вид етеричномаслени растения, за да осигурят пълен капацитет на предприятията си. В тази връзка, през 1925 г., след проведени изследвания в опитното поле на Казанлък се пристъпва към отглеждане на мента, лавандула и др. (Atanasova-Spasova 1962, pp. 57 – 59).

Поради високото качество на българското розово масло цената му на международните пазари през отделните години се сравнява с цената на златото, откъдето произхожда и нарицателното „течно злато“. В периода на икономическата криза през 1929 – 1934 г. цената за 1 кг розово масло е 37 000 лв., а цената на 1 кг злато е 92 000 лв. Цената за килограм розово масло намалява два пъти. През периода освен розово масло България изнася на международния пазар розова вода и розов конкрет (Marinov 2018).

В края на 1929 г. световното стопанство е тежко засегнато от началото на Голямата депресия. В България тя засяга пазарно ориентирани отрасли и се изразява със спад на цените на основни производства. Проблемът с изкупните цени на селскостопанските стоки, като зърнените храни, тютюна, гроздето, розовия цвят и розовото масло, през Голямата депресия се оказва твърде сложен за решаване от страна на държавата. В статия във в. „Розопроизводител“ през м. май 1932 г. четем следното: „Три години теглим и чакаме: от 25 лв. кгр. цвят, от 120 000 лв. кгр. масло, днес сме пред 3 – 4 лв. кгр. цвят, пред 25 – 30 000 лв. кгр. масло... дълговете ни към държавата, БЗБ, към кооперациите и към лихварите заминаха максимума си... Г. Ч.“⁸. Оказва се, че някои от въведените законодателни мерки вместо разрешаване на проблемите създават нови. В розопроизводството до началото на 30-те години на XX в. търговията е свободна, с доминация на няколко фирми, които са успели да обединят в себе си едновременно едрото фабрикантство и търговията с розово масло. Те определят изкупните цени на цвета и маслото, добито от по-дребните розо-производители (Veleva 2016, p. 247).

Тези обстоятелства принуждават държавата да се намеси по-решително. С изменението и допълнението на Закона за розопроизводството през 1933 г. се създават нови насърчения за организирането на кооперативно производство. Целта е да се защитят интересите на розопроизводителите (Veleva 2016, p. 247). Дейността изцяло е концентрирана в Българската земеделска банка. Изваряваният цвят от частните розоварни се облага с допълнителен данък. Освен това частните розопроизводители се задължават да дават розоварните си под наем на кооперативните сдружения (Dimitrov 2016, p. 271). Прилагането на закона се оказва неудачно. Производството запазва ръста си, а пласментът изостава, което означава увеличаване на съхраняваното в БЗБ количество розово масло (Veleva 2016, p. 248). Разпределението на пласмента през годините е отразено във фиг. 3.

Фигура 3. Външната търговия на България в сектор „Парфюми, етерични масла, ароматни препарати и есенции“ на средно годишна база

Източник: Статистически годишник на Царство България. Година XXX, София, 1938, с. 490 – 492; Статистически годишник на Народна република България. Година XXXIX – XL, София, 1947 – 1948, с. 174 – 176

В източника са дадени данни и за разпределението на внесените количества „Парфюми, масла етерични, ароматни препарати и есенции“ в категория „Хиляди лева“ на средно годишна база. Посочените данни са в процентното съотношение на база внесени стоки, като за изследвания отрасъл

се забелязва следното съотношение: 1907 – 1911 г. 0,2 %, а за 1933 – 1937 г. 0,1 %. Относно износа на същите стоки данните са следните: в процентно съотношение през 1907 – 1911 г. 4,5 %, а за периода 1933 – 1937 г. 1,5 %. Основните държави, от които се внася продукцията, са Германия, Франция, Холандия (Нидерландия) и Швейцария. Относно експорта на произведената продукция българската държава основно изнася за Англия, Германия, САЩ и Франция.

Общото количество изнесено розово масло през периода на „тлъстите години“ (1900 – 1910 г.) е 55 708 кг, а за периода от 1929 – 1939 г. е 19 391 кг. От данните, които посочва М. Маринов за периода на Голямата депресия, се вижда, че тя се отразява пагубно върху експорта на розово масло, като намалението е почти три пъти. В периода 1885 – 1912 г. се наблюдава среден годишен износ на розова вода от около 60 000 кг; следващите пет години количеството на изнасяната розова вода намалява, като средногодишният износ за периода 1926 – 1935 г. е около 15 000 кг. По всяка вероятност намалението се дължи на спада на продажби на розова вода в страната основен потребител – Турция, тъй като вътрешният пазар там се превзема от местно произведена розова вода. Относно розовия конкрет за периода 1926 – 1940 са експортирани общо 8648 кг на стойност 157 424 570 лв., като за 1937 г. е отразено количество само от 1673 кг (Marinov 2018).

Съществен проблем в розоварната индустрия по време на кризата от 1929 – 1934 г. е пласментът на розово масло, розова вода и конкрет на международните пазари вследствие на влошеното състояние на световната търговия и финанси. Заради усложнената икономическа ситуация на 10 март 1932 г. в Карлово е проведена конференция на розопроизводителите от страната. На тази конференция се взимат важни решения, между които търговията с розово масло да се извършва единствено чрез кооперациите (Zarev 1996, р. 119). След преврата на 19 май 1934 г. тази практика е доста улеснена. Заради липсата на Народно събрание утвърждаването на министерските законодателни актове приема тоталитарен характер. Предприетите административно-структурни реформи имат преди всичко за задача създаването на по-ефективен механизъм на управление. Целта е да се установи равновесие между производството на розово масло и реализацията му на външните пазари, като не се забравя и за фискалните интереси на държавата (Dimitrov 2020, р. 241).

Приетата Наредба-закон за уреждане на производството и продажбата на розово масло от април 1935 г. има за цел да създаде условия за регулиране износа на розово масло и конкрет. Поради това цялото производство и търговия се поставят под контрола на Българската земеделска кооперативна банка (БЗКБ). Банката допуска износ, но при условие че всеки износител закупи от нея същото количество розово масло. За увеличаване на пласмента от износно мито е освободено произведеното от банката и контролираното от нея ро-

зово масло. Продажбата на „течното злато“ се възлага на БЗКБ, Общия съюз на българските земеделски кооперации и Сдружението на розофабрикантите износители. Респективно друга съществена дейност на банката е регулацията на изкупните цени на розовия цвят. Създава се специализирана комисия с членове от всички заинтересовани страни (Dimitrov 2016, pp. 271 – 272).

Няколко са показателните примера от картината на микрониво. Любопитна информация посочват А. Овчаров и Ст. Овчаров в книгата си „Елхово“, в която е описано как отглеждането на розови градини и дестилирането на розово масло и вода изиграват важна роля в икономическия растеж на село Елхово (днешна община Николаево). След Освобождението в Елхово казани имат розотърговската фамилия Шипкови, розопроизводителите Минчо Стоев, Крум Качанов, както и „Розовата банка“. Въпреки настъпилата голяма икономическа криза и срива на износа на традиционни български стоки през Голямата депресия в селото се отчита ръст на добивите от така ценното за България розово масло. След поредното изменение на Наредбата закон от 16 март 1935 г.⁹, за да се вдигне цената и на розовото масло, държавата се опитва да намали неговото свръхпроизводство. Поради тази причина се заплаща на розопроизводители, които да изкоренят розовите си насаждения. Резултатите от подобни стимули са доста по-различни от очакванията на държавните чиновници. Авторите описват как собствениците успяват да „измамят“ държавата, като през 1937 г. вземат по 250 лв. на декар изкоренени рози, „изсичат стebelata на растенията, а коренищата остават здрави под земята. Комисията виждаше събраните на края на нивата храсти“. През 1938 г. държавата заплаща по 240 – 250 лв. на дека, като авторите на по-горе посочената книга отчитат, че до 1939 г. са изкоренени около 18 310 дека. „След 2 – 3 години на същото място се създаваше нова розова градина“, отбелязват още те (Ovcharov & Ovcharov 2004, pp. 74 – 77).

Друга любопитна тенденция през разглеждания период е преориентацията на част от розопроизводителите към включването на други етеричномаслени насаждения като лавандулата и ментата¹⁰. По този начин се обогатява предлаганият асортимент от стоки на пазара (виж таблица № 1).

Таблица 1. Разпределение на износа по основни видове етерични масла за периода 1933 – 1937 г. в килограми

Продукт	1933 г.	1934 г.	1935 г.	1936 г.	1937 г.
Розово масло	1413	1218	1671	1864	2179
Розов конкрет	4	39	285	335	1673
Ментово масло	117	102	4478	9684	28744

Източник: Статистически годишник на Царство България.
Година XXX, София, 1938, с. 526

Въпреки че в разглеждания период се засилва кооперативното движение и държавата прави крачки към разрешаването на проблема с търговията на розово масло и производни продукти, положителните резултати са с частичен характер. Липсата на последователност от страна на държавата и лутането между частната инициатива и кооперативизма превръщат розопроизводството в навечерието на Втората световна война в „затихващо“ (Dimitrov 2016).

Държавата не провежда насочена политика към розопроизводството. Не се предприемат адекватни действия за създаване на специални стимули, които да доведат до бързо и трайно развитие на розопроизводството, което пък, от своя страна, довежда до естествено намаляване на засадените площи и спекулация с цените на дестилирания розов продукт (Veleva 2016, pp. 245 – 255).

Заклучение

Прегледът на промените в сферата на българското розопроизводство и етеричномаслена индустрия на България през разглеждания период е пряко свързан с отглеждането на маслодайна роза и представлява сложна смесица от взаимоотношения и дейности между производители, търговци и потребители.

Според очакванията Великата депресия предизвиква криза в розопроизводството и в маслената индустрия. Държавата се опитва да ограничи площите, заети с насаждения от маслодайна роза, поне докато „се изпразнят“ складовете на БЗКБ от непродадено розово масло. Все още неразрешени, а някои от тях и утежняващи проблеми са: перманентният неуспех на кооперациите да се наложат на международните пазари; консервативното отношение на производителите към технологичните новости и модерните способности за наторяване; недостатъчната осведоменост за новата международна конкуренция; липсата на приемственост и неефективността на спорадичните законодателни инициативи. Браншът не успява да осигури и сериозно лоби в средите на законодателната власт.

Постиженията са трайният устойчив имидж на българския продукт (въпреки неразрешения проблем с фалшифицирането му), постоянните опити да се установи и гарантира завладяването на най-важните пазари, бързото възстановяване на сектора в края на 20-те години на XX в. и навлизането на нови етеричномаслени култури (най-вече лавандула и мента) с несъмнено стопанско значение, както и безспорният научен прогрес, направен със създаването на Опитно поле за маслодайна роза в Казанлък и специализирана лаборатория в София. Налице са и първите програмни инициативи за популяризирането на маслодайната роза като съществена част на културния туризъм в Розовата долина. Разпознаваеми са безспорно дългосрочните постижения в преориентацията на етеричномасления сектор – най-вече с адекватното въвеждане на лавандула, мента и маточина, но и на по-малко познати култури като хисоп, тубероза и резеда.

БЕЛЕЖКИ

1. Розовата долина се разпростира южно от Стара планина до Сърнена Средна гора, от Клисуре на запад до Твърдица на изток с център град Казанлък. В по-голямата част от територията на Долината преобладават чакълести, пясъчни и глинести почвени структури. Прохладното лято и топлата зима заедно с големите водни ресурси благоприятстват развитието на растението.
2. „Първата вълна“ обхваща периода от края на 40-те до края на 60-те години на XIX век (Marinov 2011, pp. 372 – 377).
3. Данните за 1935 г. са отразени на стр. 259, за 1937 г. в графата „На цвят“ липсват посочени данни.
4. Първата розопроизводителна кооперация е създадена в Карлово през 1905 г., последвана от с. Тъжа (Казанлъшко) през 1906 г. През 1914 г. розопроизводителите от Казанлък основават кооперативно сдружение „Роза“, което по-късно прераства в Съюз на българските розопроизводители със седалище в Казанлък, което издава вестник „Розопроизводител“. Целта на Съюза е да изучава, защитава и организира розопроизводството във всички аспекти: защита на интересите на розопроизводителите, дестилация на розовото масло, самостоятелна продажба, и най-вече открита борба срещу фалшификацията на дестилирания продукт (Marinov 2014, pp. 99 – 105).
5. Фалшификацията на розовото масло се извършва чрез смесването на розово масло с гераниум, индрише, тереше и други растителни масла. Дългосрочен неразрешен проблем остава борбата с фалшифицирането на розовото масло. Тази конюнктура води до сериозни имиджови щети за България на световните пазари. За повече информация виж: Marinov 2012, pp. 195 – 200.
6. Добивът на свежи цветове и етерично масло от лавандулата варира в широките граници от 100 до 800 кг цвят и от 1 до 5 кг етерично масло от дка. Всичко това зависи от възрастта на растението, екологичните условия, сорта, агротехниката и технологията (Staikov & Ilieva 1961, pp. 60 – 61).
7. Според авторката българската страна е единствената в света, която произвежда здравецово масло от диворастящ високопланински здравец. Като за 1 кг масло е необходим 1000 кг растителен материал (Atanasova-Spasova 1962, p. 69).
8. В. Розопроизводител, бр. 8 от 25 май 1932 г.
9. През 1937 г. срокът на Наредбата-закон е удължен с една година. През 1938 г. е прието ново удължаване на срока с още една година. Разрешава се на мястото на изкоренените градини да се засажда тютюн, там където условията позволяват. Не се позволява засаждането на нови насаждения с рози или подновяването на стари (Dimitrov 2016). Тази инициатива от страна на държавата се отразява в разпределението на засетите с маслодайна роза градини. Виж фиг. 2.
10. През 1923 г. внесенят посадъчен материал от Англия започва да се отглежда в с. Дъбене (Карловско). През 1927 г. чрез Българското аптекарско

дружество Опитната станция в Казанлък внася посадъчен материал от Унгария. Растението намира почва у нас в Казанлъшко, Пловдивско, Първомайско и Асеновградско. До 1939 г. ментовите насаждения достигат 26 651 дка. Добивът от ментовите насаждения средно е от 500 – 1000 кг на декар, а при благоприятни климатични и агротехнически условия – топла есен и добра натореност на почвата, може да се изкара втора реколта, като добивът може да достигне 1500 – 2000 кг мента на дка. За добиването на 1 кг ментово масло е необходимо 200 – 300 кг сурова маса. Преработката на ментата се извършва по същия начин, както се дестилират голяма част от етеричномаслените растения – роза, лавандула, салвия и др. (Staikov & Pieva 1961, pp. 7 – 28).

ЛИТЕРАТУРА

- АТАНАСОВА-СПАСОВА, М., 1962. *Етерични масла*. София: Народна просвета.
- ГЕОРГИЕВ, К.; МУРАВИЕВ, К.; КАЧАКОВ, Й.; СТЕФАНОВ, Х. & БОЙЧЕВ, А., 1933. *Отчет на държавното опитно поле по розовата култура, етеричните и медицински растения в Казанлък и участъците в гр. Сопот и Калофер за 1929, 1930, 1931 и 1932 години*. Казанлък: Гутенберг.
- ДИМИТРОВ, М., 2016. Държавата и розопроизводството в България (1919 – 1939 г.). В: *Казанлък в миналото и днес*, т. 9, с. 267 – 278. София: Издателски комплекс – УНСС.
- ДИМИТРОВ, М., 2020. Приемственост и промени в стопанската политика на българската държава по време на световната стопанска криза за 1929 – 1934 г. *Известия на Центъра за стопанско-исторически изследвания*, т. 5, с. 228 – 245.
- ЗАРЕВ, К., 1996. *История на българското розопроизводство*. Пловдив: ВИОН.
- КАРАВАНЕВСКИ, Т., 1923. *Розовата ни култура*. София: Едисонъ.
- МАРИНОВ, М., 2012. За фалшифицирането на българското розово масло в началото на XX в. *България, българите и Европа – мит, история, съвремие*, т. 5, № 1, с. 195 – 200.
- МАРИНОВ, М., 2014. *Стопанското развитие на Казанлъшкия край (1878 – 1944 г.)*. Дисертация. Велико Търново: ВТУ „Св. Св. Кирил и Методий“.
- ОВЧАРОВ, С. & ОВЧАРОВ, А., 2004. *Елхово*. Казанлък: ИРИТА.
- ПЕНЧЕВ, П., 2005. *Казанлъшкият край през Възраждането*. София: Издателство „Проф. Марин Дринов“.
- ПЕНЧЕВ, П., 2009. *Електрификацията в стопанската политика на българската държава от Освобождението до 1944*. София: Стопанство.

- САВОВ, Х. & ГЕОРГИЕВ, К., 1925. *Годишен отчет на Опитното поле по розовата култура в гр. Казанлък за 1925 година*. София: Държавна печатница.
- СТАЙКОВ, В. & ИЛИЕВА, С., 1961. *Етерично маслени и медицински култури*. София: Земиздат – Държавно издателство за селскостопанска литература.
- ТОПАЛОВ, В. & ИРИНЧЕВ, И., 1967. *Розопроизводството в България*. Пловдив: Христо Данов.

REFERENCES

- ATANASOVA-SPASOVA, M., 1962. *Eterichni masla*. Sofia: Narodna prosveta [in Bulgarian].
- DIMITROV, M., 2016. The State and Rose oil production in Bulgaria (1919 – 1939). *Kazanlak v minoloto i dnes – The Kazanlak in the past to this day*, vol. 9, pp. 267 – 279 [in Bulgarian].
- DIMITROV, M., 2020. Continuity and Changes in the Economic Policy of the Bulgarian State during the Great Depression 1929 – 1934. *Proceedings of the Centre for Economic History Research*, 5, pp. 228 – 245 [in Bulgarian].
- GEORGIEV, K.; MURAVIEV, K.; KACHAKOV, Y.; STEFANOV, H & BOYCHEV, A., 1933. *Annual Report of the State Experimental Field on Roses, Essential and Medicinal Plants in Kazanlak and the sections in Sopot and Kalofer for 1929, 1930, 1931 and 1932 / Konstantin Georgiev*. Kazanlak: Gutenberg. [in Bulgarian].
- KARAVANEVSKI, T., 1923. *Rozovata ni kultura*. Sofia: Edison [in Bulgarian].
- MARINOV, M., 2012, The Bulgarian rose-oil's Adulteration in the Beginning of the 20th Century. In: *Bulgaria, the Bulgarians and Europe – Myth, History, Modernity*, vol. 5, no. 1, pp. 195 – 200 [in Bulgarian].
- MARINOV, M., 2014. *The economic development of Kazanlak (1878–1944)*. PhD. Thesis. Veliko Tarnovo: Veliko Tarnovo University St. Cyril and St. Methodius [in Bulgarian].
- MARINOV, M., 2018. Rehabilitation of Status or the Victory of Stagnation: Rose-Oil Industry in Bulgaria from the end of the First World War to the Great Depression (1919 – 1934). *Economic Alternatives*, no. 3, pp. 435 – 444. ISSN 1312-7462. Available from: <https://www.unwe.bg/eajournal/en/journalissues/article/14178>.
- OVCHAROV, S. & OVCHAROV, A., 2004. *Elhovo*. Kazanlak: IRITA [in Bulgarian].
- PENCHEV, P., 2005. *Kazanlashkiat kray prez Vazrajdaneto*. Sofia: Prof. Marin Drinov [in Bulgarian].

- PENCHEV, P., 2009. *Elektrifikaciata v stopanskata politika na balgarskata darjava ot Osvobojdenieto do 1944*. Sofia: Stopanstvo [in Bulgarian].
- SAVOV, H. & GEORGIEV, K., 1927. *Annual Report of the experimental field of Rose Culture in Kazanlak for 1925*. Sofia: State Printing Office [in Bulgarian].
- STAIKOV, V. & ILIEVA, S., 1961. *Essential oils and medical cultures*. Sofia: Zemizdat [in Bulgarian].
- TOPALOV, V. & IRINCHEV, I., 1967. *Rozoproizvodstvoto v Balgaria*. Plovdiv: Hristo Danov [in Bulgarian].
- ZAREV, K., 1996. *Istoriya na balgarskoto rozoproizvodstvo*. Plovdiv: VION [in Bulgarian].

ROSE OIL INDUSTRY IN BULGARIA FROM THE ONSET OF THE GREAT DEPRESSION TO THE BEGINNING OF THE SECOND WORLD WAR

✉ **Radoslav Petkov, PhD student**

History Museum “Iskra” – Kazanlak
University of National and World Economy – Sofia
E-mail: radoslav.petkov@unwe.bg